

ЕКОНОМІЧНА КУЛЬТУРА ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК ДЕТІНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Боршук Тарас Євгенович

*аспірант кафедри публічного управління та адміністрування,
Національний лісотехнічний університет України*

На початку XXI ст. однією з найбільш актуальних проблем світової економіки постає проблема зменшення обсягів тінізації економічних процесів. Боротьба з тіньовою економікою стала першорядним завданням для урядів всіх країн світу. За даними провідних учених світу на початку XXI ст. обсяг тіньової економіки в Європі перевищує 2 трлн євро. Розмах тіньового ринку різний у різних країнах – від 7–8% ВВП в розвинених країнах до 30% і більше в країнах Центральної та Східної Європи. Уряди всіх без винятку країн докладають зусиль для скорочення обсягу «неофіційного» ринку, але з цілої низки об'єктивних і суб'єктивних причин, це завдання виявляється винятково складним для виконання.

Формування ефективної конкурентоспроможної економіки, поєднання соціального та економічного розвитку суспільства, побудова в Україні економіки європейського зразка неможливі без суттєвого зниження рівня тінізації і української економіки. Великі обсяги тіньової національної економіки спричиняють посилення процесів криміналізації економічних відносин, заміну державного контролю кримінальним, поширення корупції в органах державної влади, підриваючи довіру до держави та обумовлюючи розквіт правового нігілізму. В основі функціонування тіньових економічних процесів лежить корупція [1].

Аналіз останніх джерел і публікацій показав, що корупцію, як багатовекторне явище, досліджують багато фахівців різних галузей науки які пропонують своє бачення суті цього негативного явища, привносять своє розуміння у процес вивчення природи і особливостей корупції у різних сферах життєдіяльності суспільства, пропонують шляхи протидії корупційним проявам у системі державного управління. Необхідно зазначити, що корупція, як хронічна хвороба, супроводжує людство майже весь час його існування, деформуючи основні соціальні процеси, які відбуваються в державі та суспільстві, руйнуючи цивілізовані соціальні регулятори поведінки людей. Будучи породженням усєї системи суспільних відносин, корупція пронизує різноманітні сфери суспільного життя, деформує людські стосунки і соціальні цінності, порушує нормальний порядок речей у суспільстві, що призводить врешті-решт до «корозії» влади, тобто її роз'єднання й руйнування, деструктивний вплив якої призводить до деформації функцій державних

органів, їх безсилля й атрофії, втрати керованості не тільки в державі, а й у суспільстві [2].

За даними опитування населення, корупція посідає 3-тє місце серед основних проблем України (після високої вартості життя та воєнних дій), перелік яких пропонувався респондентам, 68,6% населення вважають корупцію дуже серйозною проблемою. Аналіз даних в динаміці свідчить, що наприкінці 2021 року, порівняно з 2020 роком, проблема корупції перемістилася в рейтингу проблем з 2-го місця на 3-тє на тлі зростаючих цін та очікування загострення воєнного конфлікту з РФ. За даними опитування бізнесу, корупція посідає 2-е місце – 73,3% опитаних підприємців вважають корупцію дуже актуальною проблемою для національної економіки [3].

В переважаючій більшості випадків головні зусилля дослідників процесів тіньової економіки зосереджуються на економічних аспектах функціонування корупційних процесів. Характерною ознакою суспільства є рівень культурного розвитку, система норм і цінностей, які лежать в основі взаємозв'язків між людьми. Водночас, сьогодні не викликає сумнівів те, що культура, етика, доброчесність є важливими аспектами розвитку суспільства і які дуже тісно пов'язані між собою. Культура і суспільство взаємопов'язані між собою – оскільки одне без одного не можуть існувати. Культура формує наші переконання, звичаї та поведінку, задає напрям розвитку нації. Через мистецтво, мову, релігійні та соціальні інститути культура передає цінності та етичні норми від покоління до покоління. У контексті суспільної доброчесності та антикорупційної діяльності культура має важливу роль у формуванні уявлень про те, що є допустимим і недопустимим у громадському житті. Якщо в культурі закріплені ідеї чесності, взаємоповаги та справедливості, то ймовірність поширення корупції значно знижується.

В цілому культуру можна трактувати як цілеспрямовану діяльність людини, результатом якої є сукупність матеріальних і духовних цінностей, створених протягом історії існування людства, а також взаємовідносини, що склалися в процесі споживання, відтворення цих цінностей та їх розподілу і обміну. Українська культура – продукт праці нашого народу в галузі духовної творчості і матеріального виробництва, система наукових, художніх, релігійних набутоків, в яких втілено його історичний та духовний досвід. культура виступає як система цінностей, матеріальних і духовних, або ідеальних. Цінність це те, що має сенс для людини, тому культура – це світ, наповнений сенсом людського буття; 3) культура через осмислену діяльність людини визначає міру людського в самій людині та суспільстві. Культура формує членів суспільства, значною мірою регулює їх поведінку і водночас формуються культурні цінності, на основі відбору певних видів поведінки і досвіду людей.

Економічна культура є важливою частиною національної культури. На думку вітчизняних вчених економічну культуру суспільства слід розглядати в інституціональному та особистісному аспектах. Інституціональний аспект – це ті цінності і соціальні норми, які характеризують функціонуючі всередині економіки інститути, а також цінності і норми, які породжені не економічними, а іншими соціальними інститутами суспільства, що знаходяться поза економікою, але безпосередньо взаємодіють з нею [4]. Вона формується в процесі загальноекономічної практики і приводить до утворення стійких норм і правил економічної взаємодії, які сприяють передачі нагромадженого досвіду. Завдяки цьому економічна культура є механізмом відтворення і розвитку економічних відносин суспільства в цілому і окремої особистості в різноманітних діяльнських та предметних формах. Економічна культура розчинена у всій сукупності економічних відносин, які є не лише формою прояву, але й способом існування культури. Тому сутність економічної культури полягає не в рівні економічного розвитку людини чи її діяльності, а в економічних відносинах, які обумовлюють природу самої людини та способи її діяльнського існування [5; 6].

Як зауважила колишня держсекретар адміністрації президента США Обама Хіларі Клінтон, «корупція – це політична воля. Якщо влада корумпована від початку до кінця, вона робить вигляд, що в країні все нормально. Якщо чиновники переконуються, що є політична воля і санкції, що покарання неминуче піде, то перестануть займатися корупцією. А зараз корупція повсюди, тому що безкарна».

Без суттєвого оновлення економічної культури неможливе подолання факторів незбалансованості розвитку економіки на шляху її перетворення в соціально орієнтовану сталу економіку з мінімальними негативними наслідками соціально-економічних процесів, якими є тіньова економіка і корупція.

Список використаних джерел:

1. Мельник М. І. Корупція – корозія влади (соціальна сутність, тенденції та наслідки, заходи протидії) : Монографія. Київ : Юридична думка, 2004. 400 с.
2. Волошенко А. В. Корупція: історичні витоки та сучасні прояви А. В. Волошин. *Економічна теорія та історія економічної думки*. 2015. № 3 (165). С. 8–16.
3. Корупція в Україні 2021: розуміння, сприйняття, поширеність. URL: https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2022/07/2071711358087925173_total_rev4_final_.pdf
4. Ахновська І. О., Формування економічної культури суспільства. URL: <https://modecon.mnau.edu.ua/issue/3-2017/UKR/akhnovska.pdf>
5. Пилипенко В. Є. Людина в ринковому суспільстві: орієнтації, поведінка, культура: Монографія. Київ : ПЦ «Фоліант», 2005. 224 с.
6. Матвеев С. О., Лясота Л. І. Економічна соціологія: Підручник. Суми : Університетська книга, 2006. 184 с.